

Edificarea statului de drept – preocupare a instanțelor naționale de judecată

Edificarea statului de drept –
preocupare a instanțelor
naționale de judecată

Maria Frunze

Membră a Consiliului Superior al Magistraturii

www.promolex.md

În Statul de Drept, Justiția nu judecă cu o măsură pentru unii și cu o măsură pentru alții – Statul de drept nu trebuie să lase ca adevărul să fie închis, iar minciuna să circule liberă[1]

Prezentul Interviu a fost realizat, cu precădere, pentru a reliefa aportul instanțelor naționale în orânduirea relațiilor sociale, provocările pe care le întâmpină sistemul judecătoresc în procesul de înfăptuire al justiției, remediile curente și în curs de realizare care vin în aprovizionarea puterii judecătorești cu instrumentarul apt de a-i crește performanța.

1. Rolul judecătorului în edificarea statului de drept

Înfăptuirea justiției se identifică a fi cea mai nobilă și cea

mai îndreptătoare sarcină în contextul regularizării relațiilor sociale, restabilirii echității, dezvăuirii persoanei, contracarării și prevenirii conduitelor deviate. Într-o expresie metaforică, înfăptuirea justiției s-ar asocia cu o intervenție medicală, operată pentru a vindeca erori umane sau pentru a elimina practici care afectează decursul firesc al unei comunități.

Realizarea unui act de justiție, sub dezideratele imparțialității, independenței, obiectivității, responsabilității și moralității, se prezintă ca unicul postulat al statului de drept. Membrii comunității investesc încredere și speranță în profesionalismul judecătorilor când apelează la serviciile justiției, solicitându-le repunerea în drepturi și dănuirea proeminenței dreptului. Admițându-se, în același context, faptul: o justiție diformă surpă o comunitate, îi compromite progresul social și economic, îi condamnă șansa de a-și exercita drepturile și de a-și purta obligațiunile care creează infrastructura unei societăți.

Din aceste considerente, sistemul de justiție urmează a fi asistat și dotat cu suficientele resurse care nu i-ar târăgăna sau amortiza evoluția în înfăptuirea unei justiții de partea adevărului. Puterea judecătorească, alăturat celei legislative și executive, ține a fi înnobilită cu profesioniști și asistenți trecuți prin filtrul meritocrației, ține a fi remunerată sub proporționalitatea eforturilor depuse și îngrijită prin reglementări care ar feri-o de imixțiuni și interferențe care compromit sau distorsionează actul de justiție.

Având în vedere valențele pe care le poartă un judecător în contextul edificării statului de drept – **garantarea respectării drepturilor și a libertăților umane prin justa judecare, educarea membrilor societății în spiritul corectitudinii și al angajamentului social** – autoritățile, dar și societatea, în largul său, trebuie să se cultive în măsură a recunoaște și-a conștientiza natura dialogului dintre

instanță și beneficiar al serviciului.

Nu poate fi izolat faptul că un judecător incubă, în sine, mai mult decât o expertiză/analiză juridică a unor fapte deduse judecății, acesta este provocat să se auto-depășească, să cumuleze cunoștințe înalte, operante în științe ale medicinei, ale inteligenței artificiale, ale economiei, ale psihologiei pentru a se apropia de fondul cauzei și-a emite o hotărâre care îmbracă exact o retrospectivă faptică și îi prescrie o soluție umană, care conciliază și conformează părțile. Aspect care invită la tratarea independenței și asigurării sale materiale pe măsura exigențelor care i se impun.

Competența și expertiza instanțelor naționale se demonstrează și prin specializarea instanțelor care a fost una dintre măsurile administrate care a potențat calitatea actului de justiție, fiind confirmat faptul că după introducerea acestuia, verdictele instanțelor și-au consolidat forța de constatare a faptelor și de motivare a soluțiilor adoptate.

Se ține a se accentua totuși: deși cerințele și expectațiile în referința unui judecător se poziționează sus, deși volumul de muncă depășește capacitățile ordinare de gestionare, fiind posibilă aflarea în procedură a 700-900 de dosare, aranjamentele logistice și organizatorice ale sistemului de justiție sunt departe de a întreține vitalitatea mecanismului, apropiindu-se de starea nașterii unor dificultăți artificiale, care supraîncarcă activitatea și o dezechilibrează de pe axa centralei activității. Mai mult, numărul judecătorilor nu a crescut din anul 2000, în pofida faptului că volumul de muncă al instanțelor crește, anual, cu 10%.

2. Sprijin în desăvârșirea actului de justiție

Instanțele naționale sunt axate pe o examinare multi-aspectuală a circumstanțelor cauzei deduse judecății, valorificând orice sursă de expertizare pentru a pronunța hotărâri care se pot bucura de puterea, efectivă, simțitoare

social, a lucrului judecat. În prezent, instanțele naționale fac uz de opiniile Avocatului Poporului, Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului, Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală pentru a-și fonda hotărârile obiectiv, echidistant, cu reducerea posibilității admiterii unor eroziuni de percepere. Mai mult, instanțele naționale consultă materialele societății civile pentru a-și crea o imagine lărgită asupra unor fenomene sociale, cântărind și supra-analizând până a emite o hotărâre care ar echilibra conduitele sociale și le-ar oferi o nouă perspectivă de dezvoltare. Se ține a se preciza: curent sunt conceptualizate reglementări procedurale care ar permite atragerea organizațiilor internaționale pentru a depune concluzii în procesele de judecată.

Se ține a se preciza: sprijinul oferit de societatea civilă, dar și de Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului facilitează procesul de contracarare a fenomenului torturii, existent, cu regret, în Republica Moldova. Rapoartele și constatările organismelor asistatoare instanței, contribuie la probarea unor realități alarmatoare. Deși se consideră că vasta jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului a oferit destule lecții de învățătură exponenților puterii, se atestă, și în prezent, admiteri de abuzuri, de inacțiuni în vederea stopării agresiunilor care nasc rele tratamente. Împotriva cursului instruirilor organizate, cu ritmicitate înaltă, care reflectă importanța prohibiției practicilor subversive abordării bazate pe drepturile omului, asist în procese de judecată care reflectă o lipsă de competență și de atitudine împotriva relelor tratamente, creându-se impresia că anumiți funcționari publici posedă atribuții declarative, nu și efectiv-operaționale.

3. Forța precedentului judiciar în practica instanțelor naționale

Precedentul judiciar nu este reglementat drept principiu legal, ci este utilizat în postură de principiu

jurisprudențial în Republica Moldova.

Pentru prima dată, puterea precedentului judiciar a fost asimilată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, fiind, ulterior, preluată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Esența acestui instrument, de asigurare a egalității în fața legii și-a menținerii unei practici uniforme, a rezidat în aplicarea egală a legii, garantarea caracterului general al legii, conservarea securității juridice, întreținerea previzibilității practicilor, astfel încât, justițiabilii să-și poată cântări șansa de izbândă, având la îndemână experiența examinării unor spețe similare sau comparabile.

Ținem a evidenția: precedentul judiciar nu conduce la rigiditate, nu constrânge posibilitatea evaluării obiective, nu compromite independența judecătorilor. Mai mult, este un principiu care poate fi relativizat odată ce apar relații sociale neprelucrate de autorități, schimbarea de paradigmă făcând parte din evoluția standardelor de justă judecare și de restabilire a echității sociale.

Subliniem că existența unei practici judiciare uniforme, pe lângă beneficiile enumerate mai sus, are capacitatea de a reduce volumul de muncă al instanțelor. Beneficiarii serviciului de justiție pot prognoza șansele de reușită și pot evalua oportunitatea accesării acestuia, având în vedere existența unei practici judiciare coerente și previzibile.

În Republica Moldova asigurarea uniformității practicii judiciare îi revine Curții Supreme de Justiție sau Curții de Apel, în cazul în care se poziționează ca ultim grad de jurisdicție, fapt care invită la o capacitate profesională suplimentară a acestora și la conjugarea eforturilor pentru sporirea calității hotărârilor pe care le emit, dat fiind efectul de ghidare pe care îl poartă pentru instanțele inferioare.

În pofida faptului că precedentul judiciar în Republica

Moldova nu se recunoaște drept izvor de drept, ghidările, recomandările Curții Supreme de Justiție sunt asimilate și integrate în practica judiciară cu un înalt grad de solemnitate și de consfințire.

4. Vulnerabilitățile sistemului judecătoresc din Republica Moldova

Fiind aleasă de curând membru al Consiliului Superior al Magistraturii, fiind conștientă de consecințele stării nelucrative a organului în perioada precedentă, sesizând problematicile de confruntare ale sistemului judecătoresc din Republica Moldova, țin a enumera câteva focare care dezlănțuie alte problematici cu aversiune asupra calității actului de justiție:

- Volum sporit de muncă, fapt raportat la personalul instituțiilor. Cu titlu de exemple se arată: în Judecătoria Ocnița activează un singur judecător; activitatea Judecătoriei Chișinău, sediu Centru, este afectată de lipsa a treizeci și trei de grefieri și a douăzeci și șapte de asistenți judiciari; unui judecător, per zi, îi pot fi repartizate peste 100 de cereri de chemare în judecată, cereri cărora li se prescriu termene fixe, constrânse pentru examinare, cereri care invită la o abordare individualizată care consumă eforturi analitice considerabile.
- Existența unei multitudini de termene de procedură, majoritatea fiind de durată scurtă, fapt raportat la volumul de muncă repartizat unui judecător, aflat în incapacitate de a gestiona în măsură a respecta exigențele procesuale, dată fiind contrapunerea unor activități. Se arată că în 90% dintre cazuri de aplicare a sancțiunilor disciplinare asupra judecătorilor, temei pentru pedepsirea acestora îl constituie desconsiderarea termenelor procedurale, care, în dese cazuri se îmbracă într-o consumație a abaterii justificabilă pe plan obiectiv.

- Lipsa personalului în cadrul instanțelor de judecată. Se atestă deficiențe în rândul: judecătorilor, asistenților judiciari, grefierilor, angajaților Direcțiilor evidență și documentare procesuală, arhivarilor. Problematika este condiționată și de retribuirea inechitabilă. Se arată că un asistent judiciar este remunerat, brut, cu 7000 lei; un angajat al Direcției evidență și documentare procesuală este remunerat, brut, cu 5000 lei; un judecător, la început de carieră, este remunerat, brut, cu 17 000 lei, faptul urmează a fi comparat cu starea lucrurilor în țările vecine, în Ucraina, un judecător începător are un salariu cuprins între 3600 – 4000 \$, iar în România, un judecător începător are un salariu egal cu 3600 \$. Se ține a se evidenția cu relevanță – deși Curtea Constituțională s-a expus în referința salarizării inechitabile a judecătorilor, punctând: valoarea de referință de salarizare a judecătorilor urmează a fi ajustată la rata inflației, puterea legislativă, la adoptarea Legii bugetului de stat pentru anul 2023, a desconsiderat jurisprudența constituțională, executând-o în parte. De asemenea, Curtea Constituțională a statuat: statul are obligația de a stabili remunerația judecătorului astfel încât aceasta să compenseze efortul și responsabilitatea sa, să fie pe măsura statutului și funcțiilor pe care le exercită. Evident este faptul că incompatibilitățile și interdicțiile stabilite pentru judecători, precum și responsabilitățile și riscurile profesiei, impun stabilirea unui quantum al remunerației judecătorului corespunzător statutului acestora.

5. Remedii pentru depășirea situației curente a sistemului judecătoresc

Consiliul Superior al Magistraturii a purces la schimbarea stărilor de fapt ocupându-se de:

- Transferul temporar a unor judecători la Curtea Supremă

de Justiție pentru reactivarea activității acesteia, urmare a depunerii cererilor de demisie a magiștrilor instanței;

- Inițierea concursurilor pentru numirea în funcție a judecătorilor la Curtea Supremă de Justiție;
- Anunțarea concursurilor pentru ocuparea funcției de judecător la prima instanță – 30 de funcții vacante.

De asemenea, la nivel de reglementare se conceptualizează soluții pentru depășirea vulnerabilităților:

- Introducerea căilor prealabile obligatorii pentru soluționarea, extrajudiciară, a anumitor categorii de litigii;
- Investirea cu formulă executorie a anumitor acte (facturi fiscale, plata serviciilor comunale și nu numai) pentru facilitarea, rapidizarea procesului de punere în executare a acestora;

Contravenționalizarea unui set de raporturi conflictualiste cu legea, curent reținute a fi infracțiuni. Plasarea acestora sub vizorul sancționatoriu al agenților constatatori, instanțelor de judecată revenindu-le, în mod excepțional și selectiv, sancționarea celor mai severe forme de consumație a acestora.

[1] Viorel Muha